«ئىسكەندەرنامە»دىن[1]

مەۋلانا مەنۇچېھرە ھەكىم

نەشرگە تەييارلىغۇچى: پەخرىددىن ئىمىن

ئىسكەندەر ساھىبقىرانىنىڭ مازاندارانغا بېرىپ دىۋىلەر بىلەن جەڭ قىلغانلىقى، ئەرجەڭ دىۋىنى مەغلۇب قىلغانلىقى ۋە باشقا ۋەقەلەرنىڭ بايانى

بۇ داستاننى رىۋايەت قىلغۇچى مۇنداق دەيدۇ:

جالىنۇس بىلەن ئۇلۇس ھاجى تەرخاندىن ئۇچقىنىچە مازانداراغا يېتىپ باردى. مىھتەر ئىسفەندىيار مازاندارانىدىكى ئەييارلار بىلەن كىيا مۇزەففەرنىڭ ھۇزۇرىغا كىلىپ:

— بىر ھەكىم خۇداۋەندىسلەرنىڭ زۇلمىدىن قېچىپ، بۇ تەرەپكە پاناھ ئىزدەپ كىلىپتۇ، كۆرۈنۈش تەلەپ قىلىدىكەن، — دەپ مەلۇم قىلدى.

— ئۇنى ئىلىپ كىلىڭلار، — دېدى كىيا مۇزەففەر. جالىنۇس بارىگاھقا كىرىپ ئولتۇردى ۋە ئىسكەندەرنىڭ ئۇستىدىن كۆپ شىكايەتلەر قىلدى.

— ئەگەر ئىسكەندەر بۇ يەرگە قەدەم قويغۇدەك بولسا، — دېدى كىيا تالىپ، — ئەرجەڭ دىۋە ۋە بارلىق دىۋىلەر ئۇنى يوقىتىدۇ.

— مەن قۇرئىدىن ئىسكەندەرنىڭ سېپىنىڭ قولۇڭغا چۈشىدىغانلىقىنى كۆردۈم، — دېدى جالىنۇس. بۇ گەپتىن كىيا تالىپ ناھايىتى خۇشال بولدى. ئۇ جالىنۇسنى ئەرجەڭ دىۋىنىڭ غارىغا باشلاپ باردى. جالىنۇسنىڭ كۆزى بىر نەررە دىۋىگە چۈشتى. دىۋىنىڭ بېشىدا نەچچە غۇلاچ مۇڭگۈزى بولۇپ، بەدىنى قاپقارا ۋە ئىنتايىن قورقۇنچلۇق ئىدى. ئۇ سەپ تارتىپ تۇرغان دىۋىلەرنىڭ قاتاردا تۇراتتى. كىيا مۇزەففەر، كىيا تالىپ ۋە جالىنۇسلار دىۋىلەرگە تەزىم قىلغاندىن كېيىن ئالدىغا كېلىپ ئولتۇردى ۋە دىۋىلەرنىڭ سوئاللىرىغا جاۋابەن بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى بايان قىلدى. ئەرجەڭ دىۋە بىر نەررە دىۋىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا جاھارۇم قاپ قەلئەسىدىكى ھەزار دەستانغا نامە يېزىشنى بۇيرۇدى. نامە «قەلئەدىكى بارلىق دىۋىلەرنى ئېلىپ بۇ يەرگە كېلىپ، ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرلىرىنى يوقاتقايسەن» دېگەن مەزمۇندا يېزىلدى. ھەزار دەستان ھەم باتۇر، ھەم سېھىرگەر ئىدى. نەررە دىۋە ئەرجەڭ دىۋىنىڭ نامىسىنى ئېلىپ، جاھارۇم قاپ قەلئەسىگە قاراپ راۋان بولدى.

بۇ تەرەپتىن نەۋفەل ئىبنى ھامان دەريا بويىغا يېتىپ كېلىپ، چېدىر ـ بارىگاھ تىكىپ ئورۇنلاشتى. ئەمىرمۇ ھەيۋەتلىك قوشۇنلىرى بىلەن يېتىپ كېلىپ بارىگاھقا ئورۇنلاشتى. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئەرەستۇ بىر خەيرلىك سائەتتىن تاللىدى. ئەمىر لەشكەرلىرى بىلەن كېمىگە ئولتۇرۇپ، دەريا بىلەن يۈرۈپ كەتتى. دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا تۆت پەرسەخ كەڭلىكتە بىر قۇرۇقلۇق (ئارال) بار ئىدى. ئۇ يەرگە سەئىد خەتەر كۈھىنىڭ جايلىشىۋالغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئەتە مازانداراغا بارماقچى ئىكەنلىكىنى ئەمىرگە خەۋەر قىلىشتى. ئەمىر قولىغا شەمشەر ئېلىپ باتۇرلار بىلەن ئارالغا چىقتى.

---

① بېشى ئالدىنقى ساندا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سەئىدنىڭ تۆت مىڭ ئادىمى بار ئىدى. ئۇ ئەمىرنى كۆرۈپلا ئۆزىنى ئەمىرنىڭ ئايىغىغا تاشلاپ، دەرھال مۇسۇلمان بولدى. ئىسكەندەر ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈرۈپ، جازادىن خالاس قىلدى. ئەتىسى ئەمىر يەنە سۇ يۈزى بىلەن يولىغا راۋان بولدى. مۇرات شامىلى چىقىپ، كېمىلەرنى خۇددى ئوق ۋە چاقماقتەك تېزلىك بىلەن ئېلىپ ماڭدى. بىر ئايدىن كېيىن كېمىلەر قۇرۇقلۇققا يەتتى. ئەمىر لەشكەرلىرى بىلەن كېمىدىن چۈشۈپ، قۇرۇقلۇققا چىقتى. ئىسكەندەر مىھتەر نەسىمنى ئالدىغا چاقىردى ۋە ئۇنىڭغا:

— مازاندارلار شەھىرىگە بېرىپ، ئەھۋال ئىگىلەپ كەلگىن، — دەپ بۇيرۇدى. نەسىم مازاندارلار شەھىرىگە يېتىپ كەلدى. بۇ يەر ناھايىتى ھاۋالىق جاي ئىدى. نەسىم بۇۋاي قىياپىتىگە كىرىپ، بىر باغ تىكەننى ئۈچىسىغا ئارتتى ـ دە، كۆزىدىن ياش، بۇرنىدىن ماكىقا ئېقىتقان ھالدا پۈتىدىكى ئەسكى ئاياغنى سۆرەپ، ھەر قەدەمدە بىر توختاپ، ھەر توختىغاندا بىر ھىيلىنى ئويلاپ، بىر ئاشخانىغا كىرىپ كەلدى. ئاشخانىدا بىر ياش يىگىت ئولتۇراتتى. نەسىم غەللىدىكى پۇللارنىڭ پۈتۈنلەي ئالتۇن ۋە تىللا ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئالدىغا قاراپ ماڭدى. ئۇنى كۆرگەن يىگىت:

— ئەي بۇۋاي، تىكىنىڭنى ساتامسەن؟ — دەپ سورىدى.

— ساتىمەن، — دېدى نەسىم.

— قانچە پۇلغا ساتىسەن؟

— قانچە بەرسىڭىز مەيلى.

— تىكەننى قويغىن، — دېدى يىگىت.

نەسىم تىكەننى يەرگە قويماقچى بولۇپ يەنە ئالدىغا ماڭدى. يىگىت شاگىرتىغا قاراپ:

— بۇ بىزگە كېرەك، — دېدى. بۇنى ئاڭلىغان نەسىم سەگەكلەشتى ۋە كۆڭلىدە «بۇ يىگىت بەلكى سېھىرگەر بولۇشى مۇمكىن» دەپ ئويلىدى. ئۇ پۇل ئېلىش ئۈچۈن يىگىتنىڭ يېنىغا باردى. يىگىت ئۇنىڭغا بىر دانە ئالتىباسىي دىنار بەردى، نەسىم دىنارنى قولىغا ئالدى ـ دە، ئىككى قىلىپ يىگىتنىڭ قولىغا قايتۇرۇپ بەردى. يىگىت بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، بۇۋاينىڭ كىم ئىكەنلىكىنى پەملىدى، لېكىن چاندۇرمىدى ۋە ئالتىباسىي دىنارنى نەسىمگە قايتۇرۇپ بەردى. ئۇنىڭ بەرگىنى ئون ئىككى دىنار ئىدى. يىگىت نەسىمگە قاراپ:

— ئەي بۇۋاي، — دېدى، — ئەگەر قونغۇدەك بىرەر جاي تاپالمىغان بولساڭ، مېنىڭ ئۆيۈمگە بېرىپ، ماڭا مېھمان بول.

نەسىم كۆڭلىدە «قوندىغان ئوبدان جاي تاپتىم» دەپ ئويلىدى ۋە ئۇستا يىگىتكە ھەمرا بولۇپ ماڭدى. ئۇلار بىر كاتتا ئىمارەتنىڭ ئىشىكى ئالدىغا يېتىپ كەلدى. بۇ چاغدا ئۇستا يىگىت:

— بۇ ئوغرىنى تۇتۇڭلار! — دەپ ۋارقىرىدى. شۇ ھامان نەسىم قورشاۋغا ئېلىنىپ مىدىرلىيالماي قالدى، ئۇنىڭ قول ـ ئايىغى باغلىنىپ، قازناققا سولاپ قويۇلدى. نەسىم ئۆز ـ ئۆزىگە: «ئەي نەئىم كوسىنىڭ ئوغلى، ئاقىۋەت تاماگەرلىكىنىڭ جازاسىنى تارتتىڭ، ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەردىڭ» دېدى ۋە قازناقنىڭ ئىچىگە كۆز يۇگۈرتتى. قازناق ئىچىگە ئادەمنىڭ بۇرۇن ۋە قۇلاقلىرى ئېسىلغان ئىدى. بۇنى كۆرگەن نەسىم «ياھەب، ياھەب، ياھەب» دەپ تەكرارلاشقا باشلىدى.

بىر ھازادىن كېيىن نەسىمنى تاشقىرىغا ئېلىپ چىقىشتى. ئۇستا يىگىت ئادەملىرىگە:

— پىچاق ئېلىپ كېلىڭلار، بۇ ئوغرىنىڭ كاللىسىنى ئۈزەي، بۇ ئەييار مىھتەر نەسىمنىڭ دەل ئۆزى، — دېدى. نەسىم پەرياد قىلىشقا باشلىدى:

— مەن مىھتەر نەسىم ئەمەسمەن، مىھتەر نەسىمنىڭ خوتۇنىنىڭ ئېرىمۇ ئەمەس ...

يىگىت:

— سەن مىھتەر نەسىم بولمىساڭمۇ ئۆلتۈرىمەن، — دەپ، نەسىمنى يەرگە يېقىتىپ، كانىيىغا پىچاقنى تاقىدى. نەسىم ئۇنىڭغا يالۋۇرۇشقا باشلىدى. دەل شۇ چاغدا ئۆيدىن بىر ئايال چىقىپ چۈقان كۆتۈردى ۋە:

— مېنىڭ قېرىندىشىمنى نېمە قىلماقچىسەن، ئۇنى ئۆلتۈرەمسەن؟ — دەپ ۋارقىرىدى. يىگىت:

— ئۇنداق بولسا، بۇنى ساڭا بەردىم، — دېدى ـ دە، نەسىمنىڭ مەيدىسىدىن تۇرۇپ كەتتى. ھېلىقى ئايال نەسىمنىڭ قولىنى يەشتى ۋە ئۆزىنى نەسىمنىڭ ئايىغىغا تاشلىدى.

نەسىم:

— سەن قانداق قىلىپ مېنىڭ سىڭلىم بولۇپ قالدىڭ؟ مېنىڭ ئايال قېرىندىشىم يوق ئىدىغۇ!
— دېدى ئۇنىڭغا.
— مەھەتەر نەئىم گەردۇسىيەدىن مىسىرغا كەلگەن ۋاقىتتا، — دېدى ئايال، — مېنىڭ ئانامنى ئالغان ئىكەن ۋە شۇندىن كېيىن مەن دۇنياغا كەلگەن ئىكەنمەن. بۇ كىشى، — دەپ يىگىتنى كۆرسەتتى ئۇ، — مېنىڭ ئېرىم بولىدۇ، ئۇنى سەرھەڭ مىسىرى، دەپ ئاتىشىدۇ. ئۇ مېنى مىسىرغا ئېلىپ كەلگەن ۋاقىتتا سېنىڭ ئاتاڭ پەرەڭستاندا ئىدى. مەن ھازىر بىرقانچە بالىلىق بولدۇم.
نەسىم ئورنىدىن تۇردى ۋە يىگىتنىڭ ساقلىدىن تۇتتى:
— مېنىڭ سىڭلىمنى ئېلىپ، ئىشرەت بىلەن كۆڭلۈڭنى خۇش قىلغىنىڭ يەتمىگەندەك، يەنە مېنى ئۆلتۈرمەكچىمۇسەن؟ — دېدى.
— شوخلۇق قىلما، — دېدى سەرھەڭ.
— قىلىمەن، — دېدى نەسىم، ئاندىن ئۇ — قازناقتىكى قۇلاق ۋە بۇرۇنلا قانداق ئىش؟ — دەپ سورىدى.
— ئۇ مەن كېسىۋالغان كاپىرلارنىڭ قۇلاق ـ بۇرۇنلىرى، مەن كۈندۈزى ئاشپەزلىك قىلىمەن، كېچىسى بولسا دەستىبۇردلىق قىلىمەن (قول سالىمەن) ...
شۇ سۆز بولۇۋاتقاندا ئۇلارنىڭ يېنىغا ئەييار چىراي ئون ئىككى ياشلاردىكى بىر ئوغۇل كەلدى، سەرھەڭ ئۇ بالىغا قاراپ:
— تاغاڭ بىلەن كۆرۈشۈپ، قولىغا سۆي، — دېدى.
بالا نەسىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭ قولىغا سۆيدى ۋە نەسىمنىڭ قولىدىكى ياقۇت ئەنگۈشتەرنى تۇيدۇرماي ئېلىۋالدى، نەسىمۇ بالىنىڭ قۇلىقىدىكى ھالقىنى ئېلىۋالدى. بۇ بالىنىڭ ئىسمى ئەبۇلفەتھ ئىدى.
ئاز ۋاقىتتىن كېيىن نەسىم قولىدىكى ئەنگۈشتەرنىڭ يوقالغانلىقىنى سېزىپ ھەيران بولدى. شۇ چاغدا ئەبۇلفەتھ ئەنگۈشتەرنى سۆيۈپ ئاندىن نەسىمگە قايتۇرۇپ بەردى ۋە نەسىمدىن ئۆزىنىڭ ھالقىسىنى قايتۇرۇۋالدى. نەسىم بالىنىڭ ئەييارلىقتا قايسى دەرىجىدە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى.
بابا نەسىم بۇ كېچە شۇ يەردە بولدى، ئەتىسى كىيا مۇزەففەرنىڭ بارگاھىغا قاراپ يول ئالدى. ئۇ يەرگە بارغاندا ئون يەتتە نەپەر مازاندارانلىق ئەييار مەھەتەر ئىسفەندىيارنىڭ يېنىدا تۇراتتى. كىيا مۇزەففەر بېشىنى كۆتۈرۈپ:
— ئەرجەڭ ھەزار دەستاننىڭ كەينىدىن شۇنچە دۈشمەنلىرنى ئەۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ مانا ھازىرغىچە بۇ يەرگە كەلمىدى. بىز ئۆزىمىز تەرەپتىن ئۇنىڭغا يارىدەم قىلىشىمىز لازىم، — دېدى. تەرەپ ـ تەرەپكە نامە ئەۋەتىلدى، جۇملىدىن ئەردەشىر شاھ ئالەمگىمۇ بىر نامە ئەۋەتىلدى.
نەسىم ئىسكەندەرنىڭ يېنىغا بېرىپ، بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى بايان قىلدى. ئەمىر ئەرەستۇغا قاراپ:
— ھەكىم، ھازىر بۇ يەردىن قوزغىلىشنىڭ ياخشى سائىتىمۇ، ئەمەسمۇ؟ قۇرئىگە قاراپ كۆرگىن، — دېدى.
— بىرنەچچە كۈن توختاپ تۇرۇڭ، — دېدى ئەرەستۇ.
— مەھەتەر نەسىم، سېنىڭچە قانداق؟ — دەپ سورىدى ئەمىر.
— ئۇ يەرلەر نىشانسىز جاڭگالدۇر، جاڭگال يولنى توسۇپ تۇرىدۇ، — دېدى مەھەتەر نەسىم.
— بىر باتۇر ياغاچچىلار بىلەن دەرەخلەرنى كەسسۇن، — دېدى ئەمىر.
ئىسھاق بىننى ئۇلۇس ئۈچ مىڭ كىشى بىلەن جاڭگالغا يول ئالدى. مازاندارانلىقلار ئورمانلىققا يوشۇرۇنغان ئىدى. ئىسھاقنىڭ ئادەملىرىگە ھەر تەرەپتىن ئوق ئېتىپ يۇز ئادەمنى ھالاك قىلدى. بۇ ئىشنى ئەمىرگە خەۋەر قىلىشتى. ئۇلۇس ئىسھاققا تەنە قىلىپ:
— جاڭگالدا يىرتقۇچلارنىڭ كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدىكەنسىز ـ دە، — دېدى. ئىسھاق بېشىنى تۆۋەن قىلىپ جىم تۇردى. ئەمىر ئۇنىڭغا يەنە ئۈچ ئادەمنى قوشۇپ يولغا سالدى. ئۇلار جاڭگالغا باردى، ئويلىمىغان يەردىن بۇ يەرگە ھەزار دەستان يېتىپ كەلدى ـ دە، ئەمىرخانىنىڭ قىياپىتىدە ياسىنىپ، ئىسھاققا يېقىنلاشتى ۋە:
— ئەي دىلاۋەر، كەلگىن، بىللە بېرىپ قەدەر مەيى ئىچەيلى، — دېدى. ئىسھاق ناپاك ھەزار

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

دەستاننىڭ سۆزىگە ئالدىنىپ، جاڭگالنىڭ ئىچىگە كىردى. ھەزار دەستان دۇڭە سېھىرگەرلىك ھۇنىرى بىلەن ئۇنى تۇتۇپ، غارنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىپ قاماپ قويدى ـ دە، ئۆزى ئىسھاقنىڭ قىياپىتىدە ياسىنىپ، يولۇچى ـ سودىگەرلەردىن بىرمۇنچە ئادەمنى ئۆلتۈردى، بىرقانچە سودىگەر ئىسكەندەرنىڭ يېنىغا قېچىپ بېرىپ، «ئىسھاق سودىگەرلەرنىڭ گەدىنىگە ئۇرۇپ ئۆلتۈردى» دەپ خەۋەر يەتكۈزدى. ئىسكەندەر سەئدانغا:

ـــ سەن بېرىپ ئىسھاقنى ئوردىغا قايتۇرۇۋېتىپ، ئۆزۈڭ ئىش بېشى بولغىن، ـــ دەپ بۇيرۇدى. سەئدان جاڭگالغا يېتىپ باردى. ئىسھاق سەئدانغا:

ـــ كەل، مەي ئىچەيلى، ئاندىن كېيىن مەن ئوردىغا باراي، ـــ دېدى ۋە سەئداننىمۇ يۇقىرىقىدەك ھۇنەر بىلەن غارغا ئېلىپ كىرىپ باغلاپ قويدى ـ دە، ئۆزى سەئداننىڭ قىياپىتىدە ياسىنىپ، بىرقانچە سودىگەرنىڭ كاللىسىنى ئالدى. سودىگەرلەر يەنە ئىسكەندەرگە سەئداننىڭ ئۇستىدىن ئەرز قىلدى.

كېچىسى ئەمىر ھەزرىتى ئىبراھىم خەلىلۇللاھنى چۈشىدە كۆردى. ئىبراھىم خەلىلۇللاھ ئۇنىڭغا: «ئەي پەرزەنت، ئاگاھ بولغىنكى، سەئداننىڭ سۈرىتىدىكى كىشى ھەزار دەستان دۇندۇر. بارغىن، ئۇنى ئۆلتۈرگىن» دېدى. ئەمىر ئورنىدىن تۇرۇپ، خوجا كافۇر بىلەن خوجا سەندەلگە خوجا ئالماسنى چاقىرىپ كېلىشنى بۇيرۇدى. خوجا ئالماس يېتىپ كەلدى، ئەمىر ئۇنىڭغا: «ئوق ۋە يانى ئېلىپ كەلگىن» دېدى.

ئەمىر سەئداننىڭ چېدىرىغا كەلدى. كىشىلەر ئەمىرنىڭ كەلگەنلىكىنى ھەزار دەستانغا خەۋەر قىلىشتى. ھەزار دەستان چېدىردىن چىقىپ:

ـــ ئەي شەھرىيار نېمە ئىش ئۈچۈن كەلدىڭىز؟ ـــ دېدى. ئەمىر ئوقنى ياغا تارتىپ ئۇنىڭغا قارانغان ئىدى، ئۇ ناپاك نەرە تارتىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى. ئەمىر ئۇنىڭغا قارىتىپ ئوق ئاتتى، ئوق ئۇنىڭ يوتىسىغا تېگىپ تېشىپ چىقىپ كەتتى. ئەتىسى ئەمىر نەسىمگە «شەھەردىن ئۇنىڭ دېرىكىنى قىلىپ كەل» دەپ بۇيرۇدى. مېھتەر نەسىم شەھەرگە راۋان بولدى. ئۇ شەھەردە كىيا تالىپ ئاستىرابادنىڭ يېنىغا كېتىۋاتقان كىيا مۇزەففەرنى كۆردى. نەسىم ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭدى. توساتتىن ئۇنىڭ كۆزى قارشى تەرەپتىن تاج كىيگەن، ئوخشىشى ۋە تەڭدىشى يوق بىر باتۇرغا چۈشتى. «بۇ دىلاۋەر كىم بولىدۇ؟» دەپ سورىدى نەسىم. «بۇ تۇر بەدەستىتۇر» دەپ جاۋاب بېرىشتى. ئۇلار بارىگاھقا يېتىپ كېلىشتى. نەسىم «خۇدايا، بۇ دىلاۋەرنىڭ يامانلىقىدىن مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىنى سالامەت قىلغىن» دېدى.

ـــ خۇداپەرەسلەر قانداق كىشىلەر؟ مەن ئۇلارنى كۆرۈپ باققىنىم يوق، ـــ دېدى تۇر.

ـــ مەن ئۇلاردىن ئىككىيلەننى بەند قىلىپ قويدۇم، ـــ دېدى كىيا مۇزەففەر.

ـــ ئۇلارنى بۇ يەرگە كەلتۈرۈڭلار، ـــ دېدى تۇر. سەئدان بىلەن ئىسھاقنى قوللىرى باغلانغان ھالدا ئېلىپ كېلىشتى. تۇر بۇلارنى كۆرۈپ:

ـــ بۇلارنىڭ قانداق كارامىتى بار؟ ـــ دېدى.

ـــ بۇلار شۇنداق باتۇرلاركى، ـــ دېدى جالىنۇس، ـــ ھەرقانداق بىر ئادەمنىڭ بېشىغا بىر شەمشەر ئۇرسا مىنگەن ئېتىنىڭ تېگىگىچە يەتكۈزۈۋېتەلەيدۇ.

ـــ مەن ھەرگىز ئىشەنمەيمەن، ـــ دېدى تۇر.

سەئدان ۋارقىراپ تۇرۇپ:

ـــ ئەگەر قولۇم بوش بولغان بولسا، سېنى يەر بىلەن يەكسان قىلىۋەتكەن بولاتتىم، ھەزار دەستان بىزنى ھىيلە ئىشلىتىپ تۇتۇۋېلىپ، قوللىرىمىزنى باغلاپ، بەند قىلىپ قويدى. سەنمۇ خالىغىنىڭنى قىل، ـــ دېدى.

ـــ ئۇنىڭ قولىنى يېشىۋېتىڭلار، ـــ دېدى تۇر، ـــ بىز كۈچ سىنىشىپ كۆرەيلى، ئەجەب چوڭ سۆزلەيدىغۇ بۇ.

سەئداننىڭ قولىنى يېشىۋېتىشتى.

نەسىم ئىسكەندەرنىڭ قېشىدا پەيدا بولدى ۋە ئۇنىڭغا خەۋەر يەتكۈزدى. ئىسكەندەر جەڭ كىيىمىنىڭ ئۈستىگە لىباس كىيىپ تۇرقىنى ئۆزگەرتتى ـ دە، نەچچە نەپەر دىلاۋەر بىلەن بىللە تۇرنىڭ بارىگاھىغا قاراپ ئاتلاندى ۋە دەل تۇر بىلەن سەئدان ئېلىشۋاتقان پەيتتە يېتىپ كەلدى. شۇ چاغدا سەئدان بىر كۈچىگەن ئىدى، تۇرنىڭ پۇتلىرى لاغىلداپ تىترەپ، ئوڭدىسىغا يىقىلدى. بۇنى كۆرگەن مازاندارانلىقلار ئورنىدىن قوزغىلىشقان ئىدى، ئەمىرمۇ قولىغا شەمشەرنى ئېلىپ ئۇلارغا ئۆزىنى ئاتتى. نەسىم چاقماقلىق بىلەن

ئىسھاقنىڭ قولىنى يېشىۋەتتى. ئىسھاقمۇ قولىغا شەمشەر ئېلىپ، مازاندارانلىقلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. شۇ چاغدا قافنىڭ نەررە دۆڭلىرىدىن راھدار دۆڭە يېتىپ كېلىپ بۇلارغا ھۇجۇم قىلدى، لېكىن ئەمىرخان ئۇنىڭغا پۇرسەت بەرمەي، قۇلاق تۇڭگە بىرنى ئۇرغان ئىدى، بېشى قېيىپ يىقىلدى. ئاندىن ئەمىرخان ئۇنىڭ بېشىنى چىرماپ تۇتۇۋېلىپ يىلتىز تومۇرىدىن يۇلۇپ ئېلىپ يىراققا تاشلىۋەتتى. مازاندارانلىقلارنىڭ ئارىسىدىن غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. شۇنداق قىلىپ ئەمىر دىلاۋەرلىرىنى ئېلىپ ئوردىغا قايتىپ كەلدى.

يەنە بىر كۈنى سەئدان جاڭگالدىن چىقىپ، شەھەرگە يېقىن بىر يەرگە چېدىر تىكىپ ئورۇنلاشتى. تۈر بىلەن شەمسىمۇ مىڭ ئادەم بىلەن شەھەردىن چىقىپ، ئەھلى ئىسلامنىڭ ئۈدۈلىغا چېدىر ـ بارگاھ تىكىپ ئورۇنلاشتى ۋە تۈرنىڭ نامىدا جەڭ دۈمبىقى چالدى. ئەتىسى ئىككى تەرەپ لەشكەرلىرى بىر ـ بىرىگە ئۈدۈل بولۇپ سەپ تۈزۈشتى. تۈربەد مەست مەيدانغا چۈشۈپ يەكمۇ يەك ئېلىشىشنى تەلەپ قىلدى. بۇ تەرەپتىن سەئدان مەيدانغا چۈشۈپ ئىككىسى نەيزىۋازلىق قىلىشقا باشلىدى. نەيزىلەر ئاتنىڭ بوينىغا تېگىپ، يايلىدىن قانلار ئېقىپ چۈشتى. سەئدان قولىغا شەمشىرىنى ئېلىپ تۈرنىڭ قۇببىسىگە ئۇرغان ئىدى، شەمشەر قۇببىدىن ئۆتۈپ ئىككى ئىلىك يەردە توختىدى. تۈر ھەر ئىككى تىغنىڭ زەربىسىنى سۈپەر بىلەن رەت قىلدى. مازانداران لەشكەرلىرى پاراكەندە بولۇپ، ئاخىر مەغلۇب بولدى. كۈن ئولتۇردى، ھەر ئىككى تەرەپ جەڭنى توختىتىپ ئارامگاھىغا بېرىپ ئارام ئېلىشتى. ئەمىرنىڭ ئادەملىرى سەئداننىڭ ھۇجۇم قىلىشتىكى باتۇرلۇقىغا ئاپىرىن ئوقۇشتى.

ئەتىسى باياۋاننىڭ ئېتىكىدىن چاڭ ـ توزان كۆتۈرۈلۈپ، سەكسەن بايراقلىق سەكسەنمىڭ كىشى كۆرۈندى. ئەمىر نەسىمگە:

ـــ ئەي نەسىم، بۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ كەل، ـــ دەپ بۇيرۇق قىلدى. نەسىم ئۇ تەرەپكە بېرىپ، بەش ئاق پىلنىڭ ئۈستىدىكى تەختتە بېشىغا تاج كىيگەن، دۇختەر ئەييارچە لىباس كىيگەن پادىشاھنى ۋە ئۇنىڭ كەينىدە شىرۋان ئاتلىرىغا مىنگەن قىرىق ئەييارنى كۆردى. ئەييارلار چاچلىرىنى ئۇزۇن قويۇۋەتكەن ئىدى. نەسىمنىڭ ئەقلى لال بولىدى ۋە ئۇلاردىن «بۇ پادىشاھ كىم بولىدۇ؟» دەپ سورىدى. «بۇ ئەردەشىر شاھى ئالەمىيدۇر، تۇئىببىيارپىشە بولسا ئۇنىڭ قىزى بولىدۇ» دېيىشتى. ئەردەشىر شاھ يېتىپ كېلىپ بىر تەرەپكە چۈشكۈن قىلدى. نەسىم فەتانەنىڭ چېدىرىغا بېرىپ يەتتى ۋە يىراقتىن قاراپ تۇردى. فەتانە بىر ئادەمنىڭ بوينىنى سوزۇپ قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆزۈ ـ ئۆزىگە «بۇ بەلكىم نەسىم بولسا كېرەك» دېدى ۋە ئاپتوۋۇنى قولىغا ئالدى. نەسىم «فەتانە بەلكى مېنى تونۇسا كېرەك، ئۇ مېنى كۆرۈپ قالمىسا بولاتتى» دېدى ۋە كەينىگە ياندى. لېكىن فەتانە ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئىشتان بېغىنى يېشىپ سىيىشكە باشلىدى. نەسىم قورقمىدىن گەپ قىلالماي قالدى يۇ، لېكىن كۆڭلىدە «ئۇنىڭ كۆكسىنىڭ قۇربانى بولاي» دەپ ئويلىدى. ئۇ «بۇ ئاخشام بۇ ئاق بەدەننى باغرىمغا باسسام» دەپ ئويلايتتى. فەتانە ئىشتان بېغىنى باغلاپ ئاپتوۋۇنى كۆتۈرۈپ ماڭدى. لېكىن، نەسىم ئۆرۈلۈپ ماڭغۇچە فەتانە ئۇنىڭ كەينىدىن سالما تاشلاپ تارتتى. نەسىم زېمىنغا نەقىش باغلىدى (يەرگە چاپلىشىپ قالدى). فەتانە ئۇنىڭ قول ۋە گەۋدىسىنى قوشۇپ باغلاپ ئېلىپ كېلىپ تۆۋرۈككە تاڭدى ۋە:

ـــ ئەي نەسىم، ئەجەب ئوبدان تۇتۇلدۇڭ، ـــ دېدى.

ـــ مەن بىر ئاجىز ئادەممەن، نەسىم دېگەن كىم؟ ـــ دېدى نەسىم.

ـــ سەن نەسىم ئەمەسمۇ؟ ـــ دېدى فەتانە ۋە چىرايلىق قولىنى سۇنۇپ ئېتىكىنى يۇقىرى كۆتۈردى. ئۇ يەتتە دانە فۇتۇرەئى مەرۋەرىد بىلەن زىننەتلەنگەن كىيىم كىيگەن ئىدى، ئۇ ئادەملىرىگە:

ـــ بۇنى ياخشى ساقلاڭلار، ئەتە ئۆلتۈرىمەن، ـــ دەپ كېتىپ قالدى.

نەسىمنىڭ سىڭلىسىنىڭ ئوغلى ئەبۇلفەتھ نەسىم سولاپ قويۇلغان چېدىرنىڭ ئىشىكىگە كەلدى ۋە بولۇۋاتقان ئىشلارنى كۆردىيۇ، سەۋرى قىلىپ تۇرۇپ، تازا قاراڭغۇ چۈشكەندە چېدىرنىڭ ئىككى تال مىقىنى يۇلۇپ چېدىرغا كىردى ۋە نەسىمنى قۇتۇلدۇردى. تاشقىرىغا چىقىپ «تېزرەك كېتەيلى، بۇ ناپاك ئەجەب مەككار ئىكەن» دېيىشتى ۋە ئوردىنغا قاراپ يول ئالدى. ئوردىنىڭ قوۋۇقى تېخى تاقالمىغان ئىكەن، نەسىم يېتىپ كېلىپ بولغان ئىشلارنى ئەمىرگە بايان قىلدى. ئەبۇلفەتھەكە ئوك قول تەرەپتىن نەسىمنىڭ قول ئاستىدا، نەئىم كوسىنىڭ باراۋىرىدە ئورۇن بېرىلدى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ئەتىسى ئەسمىنىڭ يوقالغانلىقى ئەتانىنەگە خەۋەر قىلىندى، ئەتانىنە قاتتىق ئۆكۈنۈش ئىچىدە قالدى.
ئۇ تەرەپتە كىيا تالىپ، كىيا مۇزەففەر ۋە جالىنۇسلار ئەرجەڭنىڭ غارىغا جەم بولۇشتى ۋە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى بايان قىلغاندىن كېيىن ئەرجەڭگە:
— تۇر ياردار بولدى، سىزنىڭ نېمە پەرمانىڭىز باركىن؟ — دېيىشتى.
— دۇئىلەر يىغىلسۇن، — دېدى ئەرجەڭ. شۇ چاغدا ئاسماندىن قىرىق مىلىڭ دۇھ ئۇچۇپ چۈشتى. ئەرجەڭ ئۇلارغا:
— بۇگۈن كېچە ئىسكەندەرنىڭ ئوردىسىنى ۋەيران قىلىڭلار، ھەربىرىڭلار بىردىن تاشنى ئېلىپ خۇداپەرەسلەرنىڭ بېشىغا ئۇرۇڭلاركى، تىن تارتماي ئۆلسۇن، — دەپ بۇيرۇق بەردى. بۇ چاغدا ئەبۇلفەتھ كىيا مۇزەففەرنىڭ ئادەملىرىنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋالغان ئىدى. ئۇ بۇ خەۋەرنى ئەمىرگە يەتكۈزدى. ئەمىر ئەرەستۇ بىلەن مەسلىھەتلەشتى.
— ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، بىر ئادەممۇ تىرىك قالمايدۇ، — دېدى ئەرەستۇ.
— ماڭا شۇنداق بىر باتۇر كېرەككى، — دېدى ئەمىر، — بۇگۈن كېچە ئۇ بارلىق نەررە دۇئىلەرنىڭ تىزگىنىنى قولىدا تۇتۇپ، ئۇلارنىڭ كېچىدە ھۇجۇم قوزغىشىغا ئىمكانىيەت بەرمەسلىكى كېرەك.
سەئدان دۇھزادە ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ئەسلىي ئۆزىنىڭ ئەييارى بولغان مىھتەر ئەبۇلفەتھنى قىرىق مىلىڭ ئادەم بىلەن بىللە ئېلىپ يولغا چىقتى. ئوردىدىن بىر پەرسەخ يىراقلىققا يېتىپ بارغاندا تۇيۇقسىز ئاسماندىن دۇئىلەر چۈشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەرخاپ دۇھمۇ بار ئىدى. سەئدان سەرخاپتىن:
— سىز قەيەردە ئىدىڭىز؟ — دەپ سورىدى.
— قافدا ئىدىم، سېنى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىپ، ئون ئىككى مىلىڭ نەررە دۇھ بىلەن بىللە كەلدىم،
— دەپ جاۋاب بەردى سەرخاپ.
سەئدان ئۆتكەن ئىشلارنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردى. سەرخاب ئۆزىنىڭ دۇئىلىرىنى يىغدى. ھەربىر دۇھ سەئدانىنىڭ ئادەملىرىدىن ئىككىنى گەجگىسىگە مىندۇرۇپ ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى. سەئدان شەمشىرىنى كۆتۈرۈپ ئەرجەڭنىڭ دۇئىلىرىگە ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ دۇئىلەرنى تۇتۇۋېلىپ زېمىنغا تاشلىدى، سەرخاپ بولسا دۇئىلەرنى ئۆلتۈردى. دۇئىلەر يەردىكى مازاندارانلىقلارنىڭ ئۇستىگە چۈشۈپ ئۇلارنى ئۆلتۈردى. سەرخاپ ئەرجەڭنىڭ تۇرارگاھىغا ئۇچۇپ بېرىپ، تۇرمىدىكى بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا ئۇرغان ئىدى، ئىككىسى مۇڭگۈزىنىڭ ئارىلىقىدىن ئۆتۈپ كەتتى، زەخمىلەنگەن ئەرجەڭ دۇئىلىرىنىڭ ئارىسىغا كىرىۋېلىپ بەدەر قاچقان ئىدى، سەرخاپ بىلەن سەئدان كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ، ئۇنى ئۆلتۈردى، تاڭ ئاتتى. قالغان ئەرجەڭ دۇئىلىرى ئەمىرنىڭ خىزمىتىنى قىلىش ئۈچۈن تەسلىم بولدى. ئەمىر سەئدانغا كۆپتىن ـ كۆپ ئاپىرىنلار ئېيتتى. سەرخاپقا ھەددىدىن زىيادە خۇش مۇئامىلىلەرنى كۆرسەتتى. ئۇ تەرەپتىكى كىيا مۇزەففەر بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تېپىپ قايغۇغا چۆمدى.
تۇرنىڭ ياردىسى ساقىيىپ، «جەڭ دۇمبىقى چېلىنسۇن» دېدى. ئەتىسى ئىككى تەرەپ سەپ تارتىشتى. تۇر بەدەمەست مازاندارانىي مەيدانغا چۈشۈپ، يەكمۇ يەك ئېلىشىشنى تەلەپ قىلدى. سەئدان ئەمىردىن رۇخسەت ئېلىپ مەيدانغا چۈشتى. ئىككىسى نەيزىۋازلىق قىلىشقا باشلىدى. تۇر چاققانلىق بىلەن ساتۇر ئۇرغان ئىدى. ساتۇر سەئدانىنىڭ تېنىگە ئۇچ ئېلىك كىرىپ كەتتى. ئەبۇلفەتھ سەئدانىنى مەيداندىن ئېلىپ چىقتى. ئاندىن ئىسھاق مەيدانغا چۈشۈپ ئۇمۇ ياردار بولدى. كەينىدىن ئەمىرخان مەيدانغا چۈشۈپ تاكى نامازشامغىچە ئېلىشقان بولسىمۇ، مەقسەتكە يېتەلمىدى. ئاخىر ھەر ئىككى باتۇر ئارامگاھلىرىغا قايتىشتى.
ئەتىسى فەتانىنە مەيدانغا چۈشۈپ غوۋغا كۆتۈردى:
— ئەي مىھتەر نەسىم، ئەگەر مەرت بولساڭ، مەن بىلەن مەيدانغا چۈش.
نەسىم مەيدانغا چۈشۈپ ئۆزىنى رۇسلىدى.
— ئەگەر مەن سېنى تۇتۇۋالسام، — دېدى فەتانىنە نەسىمگە، — ئۆزۈم خالىغانىنى قىلىمەن سەن مېنى تۇتۇۋالساڭ، سەنمۇ خالىغىنىڭنى قىل.
بۇ چاغدا ئەردەشىر شاھ، كىيا مۇزەففەر ۋە ئۇلارنىڭ ئۇلۇغ ـ كاتتىلىرى بايراقنىڭ ئاستىدا ئورۇن ئېلىشىپ تۇرغان ئىدى.
شۇنداق قىلىپ، نەسىم فەتانىنەنىڭ شەرتىنى قوبۇل قىلىپ خەنجەرۋازلىققا تۇتۇش قىلدى. فەتانىنە

پەيتى تاللاپ خەنجىرىنى نەسىمگە قارىتىپ ئاتقان ئىدى. بابا (نەسىم) كەپتەردەك موللاق ئېتىپ، فەتانەنىڭ خەنجىرىدىن ئۆزىنى قاچۇردى، خەنجەر يەرگە چۈشتى. نەسىم «ئەگەر بەختۇدلۇق قىلسام ئۆلتۈرۈۋەتكىدەك» دەپ فەتانەگە ھەيۋە كۆرسىتىپ خەنجىرىنىڭ كەيىي بىلەن ئۇنىڭ گەجگىسىگە ئۇردى ۋە زېمىننى چۆرگىلىتىپ فەتانەنىڭ قول ـ ئايىغىنى باغلىدى ـ دە، مەيدانىدىن ئېلىپ چىقماقچى بولدى. دەل شۇ چاغدا ھاۋادىن بىر قول پەيدا بولۇپ، نەسىم بىلەن فەتانە ئىككىسىنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ كەتتى. قاراپ تۇرغانلار ھەيران بولۇشۇپ، ئارامگاھلىرىغا قايتىشتى.

رىۋايەتچى مۇنداق دەيدۇ: ھاۋادىن پەيدا بولغان ھېلىقى قول ئەرجەڭ دىۋىنىڭ قولى بولۇپ، ئىككىسىنى غارغا ئېلىپ كېلىپ يەرگە قويىدى ۋە:

— ئەي نازىنىن، — دېدى فەتانەگە قاراپ، — مەن سېنىڭ جامالىڭغا ئاشىقمەن، بۇ ئەييار سېنى تۇتۇۋالدى، ئەمدى مەن بۇنى كاۋاپ قىلىپ يەيمەن.

دەل شۇ چاغدا كىيا مۇزەففەر، جالىنۇس ۋە مەھتەر ئىسفەندىيارلار غارغا كىرىپ كەلدى. جالىنۇس نەسىمنى كۆرگەندىن كېيىن:

— ئەي شەھرىيار، — دېدى ئەرجەڭگە، — بۇ ئوغرىنىڭ ئۇستىدىن داد ئېيتىمەن، ئۇنى ئۆلتۈرگىن، غاردىن تىرىك چىقمىسۇن، بۇ چوڭ ئاپەتتۇر.

— ئۇنى قانداق قىلىسىڭىز شۇنداق قىلىڭ، — دېدى ئەرجەڭ.

— ئۇنى قىينىاپ ئۆلتۈرۈش كېرەك، — دېدى جالىنۇس.

— مەن ئۇنى ئىسكەنجىگە ئالىمەن، — دېدى مەھتەر ئىسفەندىيار. نەسىم يۇنان تىلىدا:

— ئەي جالىنۇس، ماجالىڭنىڭ يېتىشچە ئىش قىلغىن، — دېدى.

— مەن شۇنداق قىلىشقا تىرىشىمەن، — دېدى جالىنۇس ۋە رەسىلگە قاراپ نەسىمنى قىينىاپ ئۆلتۈرگىلى بولمايدىغانلىقىنى كۆردى ـ دە، ئىسفەندىيارغا بۇرۇلۇپ:

— ئۇنى چاھار مىخقا تارتىپ، ئىسكەنجىگە ئالغىن، — دېدى.

نەسىمنى ئىسكەنجىگە ئېلىپ شۇنداق قىستىكى، ئۇ ھوشىدىن كەتتى، بۇنىڭغا فەتانەنىڭ يۈرىكى چىدىمىدى ـ دە، ئورنىدىن تۇرۇپ:

— ھەي نامەرتلەر، شەكسىزكى بۇ ئۆلدى، قاچانغىچە قىينايسىلەر، — دېدى. ئەرجەڭ فەتانەگە خۇشامەت قىلىپ:

— بۇنى ئېلىپ چىقىپ غارغا تاشلاڭلار، — دېدى.

شۇنداق قىلىپ نەسىمنى ئېلىپ چىقىپ غارغا تاشلىدى. بىر ئازدىن كېيىن مەھتەر نەسىم كۆزىنى ئېچىپ، بېشىنى ئۇلۇغ زاتنىڭ تىزىدا كۆردى. ئۇ:

— ئەي خۇدانىڭ پەيغەمبىرى، سەن كىم بولىسەن؟ — دەپ سورىدى.

— مەن ئىبراھىم خەلىلۇللاھ بولىمەن، — دېدى ئۇ ئادەم، — ساڭا شېپالىق بەردىم. سەن ئىسلام يولىنىڭ قوغدىغۇچىسىدۇرسەن.

نەسىم ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇلۇغ زاتنىڭ قولىنى سۆيدى، ئۇ زات غايىب بولدى. نەسىم ئەرجەڭنىڭ غارىغا قاراپ ماڭدى. بۇ تەرەپتە ئەرجەڭ غاردا ئۆزى يالغۇز قالغان بولۇپ باشقىلار كەتكەن ئىدى. ئۇ فەتانەگە:

— ئەي نازىنىن، مەن سېنىڭ جامالىڭغا ئاشىقمەن، كەلگىن، ۋىسال قولۇڭنى بوينۇمغا سالغىن، — دېدى. فەتانە ئۇنىڭ بىر قولى بىلەن ئىككى پۇتىنىڭ ئارىسىدىكى چىنارنى، يەنە بىر قولى بىلەن ئۆزىنىڭ ئىككى پۇتىنىڭ ئارىسىدىكى كىيىكنىڭ تۇيقىدەك جايىنى تۇتۇۋالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى تېپىش ئۈچۈن:

— بولىدۇ، كەلگىن، ئاۋۋال بىرنەچچە پىيالە مەي ئىچەيلى، — دېدى. ئەرجەڭ ئۇنىڭ سۆزىنى قوبۇل قىلدى. فەتانە مەي قۇيۇشقا باشلىدى. ئەرجەڭ فەتانەنىڭ ئۆزى بىلەن بىللە مەي ئىچىۋاتقانلىقىدىن مەمنۇن بولدى. فەتانە بولسا بىر تولۇم شارابقا دورى بىھوش سېلىۋەتكەن ئىدى، ئەرجەڭ مەينى ئىچىپلا ھوشسىزلاندى. فەتانە چاپسانلىق بىلەن بۇ يەردىن چىقىپ كەتتى. دەل شۇ چاغدا مەھتەر نەسىم غارغا كىرىپ ئەرجەڭنىڭ ھوشسىز ھالەتتە ياتقانلىقىنى كۆردى ـ دە، ئۇنىڭ بېشىنى كېسىپ غاردىن چىقتى، كېسىلگەن باشنى كىيا مۇزەففەرنىڭ بارگاھى يېنىغا قارىتىپ ئاتتى ۋە «مېنى ئۆلتۈرۈشكە ئەجەب كۈچەپ

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

كەتكەن ئىدىك» دېدى. ئۇ يەردىن جالىنۇسنىڭ قەسرىگە باردى. ئۇ كات ئۇستىدە ئۇخلاپ ياتاتتى. جالىنۇس دەرھال ئويغاندى ۋە:

— سادىغاڭ كېتەي بابا، — دەپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى.

— ھەي بۇزۇقنىڭ ئوغلى، — دېدى نەسىم، بېشىڭنى خوتۇنۇڭنىڭ ①... كېيا مۇزەففەر بىلەن ئىككىڭلار مېنى ئۆلتۈرمەكچى بولغان ئىدىڭلار، ئەمدى سېنىڭ كاللاڭنى ئالىمەن.

— سېنىڭ ئۈچۈن نۇرغۇن جاۋاھىراتلارنى تەييارلاپ قويغان ئىدىم، — دېدى جالىنۇس، — مېنى ئۆلتۈرسەڭ ساڭا نېمە پايدا؟ ئىسكەندەرنىڭ بېشى بىلەن قەسەم قىلايكى ...

جالىنۇس نەسىمگە قەسەم بەردى، شۇنىڭ بىلەن نەسىم ئۇنىڭ بىر قوشۇق قېنىدىن كەچتى، لېكىن ھوشسىزلاندۇرۇپ ساقال ـ بۇرۇتىنى چۈشۈرۈۋەتتى. ئاندىن جالىنۇس بەرگەن نۇرغۇن جاۋاھىراتنى ئېلىپ ئىسكەندەرنىڭ ئوردىسىغا راۋان بولدى. ئويلىمىغان يەردىن نەسىمنى ئۆلدى، دەپ ئويلاپ چىن دىلىدىن قارىلىق تۇتۇش ئۈچۈن، ئىسكەندەرنىڭ ئوردىسىغا كېتىۋاتقان فەتانەنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ قالدى. نەسىم دەرھال كەمەندىنى يەرگە كۆمدى ـ دە، كىيىك ئوغلىقىدەك ئاۋاز چىقاردى. فەتانە كەينىگە ئۆرۈلۈشىگە نەسىم كەمەندىنى تارتقان ئىدى، فەتانە يىقىلدى. نەسىم فەتانەنىڭ مەيدىسىگە ئۆزىنى تاشلاپ:

— قولۇڭنى باغلاشقا بەرگىن، — دېدى. فەتانە نەسىمنى كۆرۈپ:

— شۇكرى، سەن ئۆلمەپسەن، تۇر ئورنۇڭدىن، مەن سېنىڭ خۇدايىڭنىڭ بەرھەق ئىكەنلىكىنى بىلدىم، — دېدى.

نەسىم ئورنىدىن تۇردى. فەتانە ئىمان ئېيتىپ چىن دىلىدىن مۇسۇلمان بولدى.

— ئەمدى ماڭايلى، — دېدى نەسىم. فەتانە:

— سەن مېڭىۋەر، مەن كەينىڭدىن بارىمەن، — دەپ ۋەدە بېرىپ كېتىپ قالدى. نەسىم كېتىۋېتىپ «فەتانە ئەگەر ھىيلە ئىشلەتكەن بولسىچۇ ...» دەپ تەشۋىشلەندى. ئوردىغا كەلگەندىن كېيىنمۇ خاتىرجەمسىزلىنىپ، چىدىرىغا كىرىپ ئولتۇردى، لېكىن كۆڭلى بىر يەردە ئەمەس ئىدى. يېرىم كېچىدىن ئۆتكەندە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆز ئوردىسىنى ئايلاندى، ئاندىن ئالماس قوللار قارارگاھىغا باردى. ئۇ يەردىكىلەر نەسىمنى كۆرۈپ خۇشال بولۇشۇپ، ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىشتى، مەي ئىچىش باشلاندى.

فەتانەگە كەلسەك، ئۇ نەسىمدىن ئايرىلىپ تۇرنىڭ چىدىرىغا باردى ۋە ئۇنى ھوشسىزلاندۇرۇپ پەردەئى گىلەمگە يۆگىدى ـ دە، كۆتۈرۈپ ماڭدى. تاڭ ئاقارغاندا ئەمىرنىڭ ئوردىسىغا يېتىپ كەلدى. بۇ چاغدا مەھتەر نەسىم بىر دۆڭنىڭ ئۈستىدە ئولتۇراتتى. ئۇ فەتانەگە قاراپ: «كىمسەن!» دەپ توۋلىدى.

— مەن فەتانە، — دېدى فەتانە. نەسىم ئورنىدىن تۇردى، ئۇ خۇشاللىقتىن تېرىسىگە سىغماي قالدى.

— كىمنى ئېلىپ كەلدىڭ؟ — دەپ سورىدى نەسىم.

— تۇر بەدمەستنى ئېلىپ كەلدىم، — دېدى فەتانە. ئىككىسى بىر لىكتە ئوردىغا ماڭدى. ئىسكەندەر بارىگاھتا ئولتۇراتتى. نەسىم بىلەن فەتانە كىرىپ كەلدى. ئەمىر نەسىمنى كۆرۈپ خۇشال بولدى ۋە:

— بۇ كىم؟ — دەپ فەتانەنى كۆرسەتتى.

— بۇ مېنىڭ مەشۇقۇم فەتانە، — دەپ جاۋاب بەردى نەسىم.

— ئېلىپ كەلگىنىڭ كىم؟ — دەپ سورىدى ئەمىر فەتانەدىن.

— تۇر بەدمەستنى ئېلىپ كەلدىم، — دەپ جاۋاب بەردى فەتانە، ئەمىر غەزەپلەندى.

— ساڭا تۇرنى ئېلىپ كەل، دەپ كىم ئېيتتى؟ — دېدى ئەمىر، — كېيىنكىلەر ئىسكەندەر تۇرنىڭ شەمشىرىگە تاقابىل تۇرالماي، كېچىدە ئەييارلىرىنى ئەۋەتىپ تۇتۇپ كەلدى، دەپ ماڭا بەتنام چاپلىمامدۇ؟

فەتانە پۈتىدىن باغلىنىپ تۇۋرۇككە ئېسىلدى، سەئىد خەتەركۆھى ئۇنى تاياق بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى. بۇ ۋاقىتتا تۇر پەردەئى گىلەمنىڭ ئىچىدە يېتىپ ھوشىغا كەلدى ۋە ئىسكەندەرنىڭ بىر ئادەمنى

---

① بۇ يەردىكى سۆز قولىيازمىدا ئۆچۈپ كەتكەن.

تاياق بىلەن ئۇرغۇزۇۋاتقانلىقىنى ھەمدە «نېمە ئۈچۈن تۇرنى ئېلىپ كېلىسەن؟» دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى. ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە «ئەمىر مەرت ۋە مۇرۋۋۋەتلىك ئىكەن» دېدى ـ دە:

ـــ ئەي ئەمىر كىشۋەرگىرانى، مېنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئادەمنى قويۇپ بەر، مەن مۇسۇلمان بولىمەن،

ـــ دەپ توۋلىدى. تۇرنى پەرىدىن يەشتى، ئۇ ئەمىرنىڭ پۇتىنى سۆيۈپ ئىخلاس بىلەن مۇسۇلمان بولدى.

ئۇ تەرەپتە تاڭ ئاتقاندىن كېيىن كىيا تالىپ تۇرنىڭ ئېلىپ كېتىلگەنلىكىدىن خەۋەر تاپتى ۋە مەھتەر ئىسفەندىيار مازاندارانىنى تۇرنىڭ خەۋىرىنى ئېلىپ كېلىشكە ئەۋەتتى. مەھتەر ئىسفەندىيار ئىسكەندەرنىڭ بارگاھىغا كېلىپ، تۇرنىڭ سەندەل ئۇستىدە بەخىرامان ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى ۋە قايتىپ كېلىپ كىيا تالىپقا مەلۇم قىلدى. كىيا تالىپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئېتىغا مىندى ۋە ئىسكەندەر بارگاھىنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ، ئېتىدىن چۈشۈپ كىرىشكە ئىجازەت سورىدى. ئىسكەندەرگە خەۋەر قىلىشتى. ئەمىر: «كىيا تالىپنى بارگاھقا كىرگۈزۈۋېتىڭلار» دېدى. كىيا تالىپ بارگاھقا كىرىپ، سەندەل ئۇستىدىن ئورۇن ئالدى.

ـــ ئەي ئاتا، ـــ دېدى تۇر ئۇنىڭغا، ـــ ئەگەر تائەت ـ ئىبادەت قىلىمەن دەپ كەلگەن بولساڭ ئولتۇر، ئەگەر كاپىر بولساڭ قوپۇپ كەتكىن. مەن بولسام مۇسۇلمان بولدۇم.

ـــ مەنمۇ مۇسۇلمان بولىمەن، ـــ دېدى كىيا تالىپ ۋە چىن دىلىدىن ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولدى. ئەمىر ئۇنىڭدىن سورىدى:

ـــ ئەي كىيا تالىپ، راستىنى ئېيتقىن، تۇر سېنىڭ ئۆز پەرزەنتىڭمۇ؟

كىيا تالىپ جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى:

ـــ ئەي شەھرىيار، مەن ئۇنى بېقىپ چوڭ قىلغان، لېكىن ئۇ مېنىڭ ئۆز پەرزەنتىم ئەمەس.

ـــ ئۇنىڭ ئاتىسى كىم؟ ـــ دەپ سورىدى ئەمىر.

ـــ بىر كۈنى، ـــ دېدى كىيا تالىپ، ـــ بەھمەن رۇستەمنىڭ ئەۋلاتلىرىنى ئۆلتۈردى. بەھمەن ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ قىزى ھۇما ئاتىسىنىڭ قائىدىسى بويىچە قەيەردە رۇستەمنىڭ ئەۋلادلىرى بولسا ئىزدەپ تېپىپ، ئۇلارنى ئۆلتۈردى. بىر كۈنى مەن شىكار قىلىپ يۈرەتتىم، جاڭگاللىقنىڭ ئىچىدىن بىر دېۋانە بىلەن بىر خوتۇن چىقىپ كەلدى. دېۋانە كېلىپ مېنىڭ ئېتىمنىڭ (بېشىغا) مۇشت بىلەن ئۇردى، ئېتىمنىڭ مېڭىسى چاچراپ چىقتى. «ئەي مەزلۇمە، بۇ دېۋانە كىم؟» دەپ سورىدىم خوتۇندىن. «بۇ دېۋانە ـــ دېدى خوتۇن، ـــ رۇستەمنىڭ ئەۋلادلىرىدىن، مەن ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىشىكىدىن داخىل بولۇپ، ئۆز ئۆيۈمگە ئېلىپ كەلگەن ئىدىم. بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئۆز قىزىمنى بەردىم. بۇ بوۋاقنىڭ ئىسمى تۇر، ئەنە شۇ قىزىمدىن تۇغۇلغان». بىرقانچە زامانىدىن كېيىن ھېلىقى دېۋانە بىلەن خوتۇن ئۆلدى. مەن تۇرنى ئۆز پەرزەنتىم ئورنىدا كۆرۈپ چوڭ قىلدىم.

ئىسكەندەر كىيا تالىپقا تون كىيگۈزۈپ، مۇلك ئۇلۇسىنىڭ باراۋىرىدە سول قول تەرىپىدە ئولتۇرغۇزدى، تۇرغا ئوڭ قول تەرەپتىن سەئداننىڭ باراۋىرىدە ئورۇن بەردى. فەتانەگە كۆپ تەكەللۇپلارنى قىلدى.

ئۇ تەرەپتە ئەردەشىرشاھ كىيا تالىپنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ئۇلۇغ ـ ئەشرەپلىرى بىلەن كېلىپ ئەمىرگە ئىتائەت قىلدى. ئۇنىڭغا خۇسرەۋخان گۈلرىزنىشىننىڭ باراۋىرىدە ئورۇن بېرىلدى. ئەردەشىر شاھ ۋە كىيا تالىپلار ئەمىرنىڭ لەشكەرلىكىگە لايىق بولدى. مەھتەر ئىسفەندىيار مازاندارانى بۇ خەۋەرنى كىيا مۇزەففەرگە يەتكۈزدى.

ـــ ئەي ئىسفەندىيار، سەن بېرىپ ئىسكەندەرنى تۇتۇپ كېلىپ، دېۋە سەفىدنىڭ غارىغا ئېلىپ بېرىپ، بەند قىلغىن، ـــ دېدى كىيا مۇزەففەر ئىسفەندىيارغا. ئىسفەندىيار بۇ سۆزنى قوبۇل قىلىپ، ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە:

ـــ ئەي شەھرىيار، مەن ھەم سىزنىڭ خىزمىتىڭىزنى قوبۇل قىلدىم، ـــ دېدى. ئەمىر ئۇنىڭغا خۇش مۇئامىلىدە بولدى. كېچە بولغاندا ئىسفەندىيار ئەمىرنىڭ چېدىرىغا كىرىپ، شەھرىيارنى ھوشسىزلاندۇرۇپ ئېلىپ چىقىپ كەتتى ـ دە، تاڭ ئاتقاندا مۇزەففەرنىڭ بارگاھىغا ئېلىپ كەلدى. كىيا مۇزەففەر بىلەن جالىنۇس ئىسكەندەرنى ئېلىپ ۋە بارلىق ئۇلۇغ ـ ئەشرەپلىرى بىلەن دەرھال دېۋە سەفىدنىڭ غارىغا راۋان بولدى. دېۋە سەفىدنىڭ غارى تاغدا بولۇپ، دېۋە سەفىد رۇستەمنىڭ ھەيۋىسىدىن قورقۇپ، غارنى تىشە بىلەن تاراشلاپ مەخپىي يول ئاچقان ئىدى. ھەرقانداق ئادەم بۇ يول بىلەن ناھايىتى تەسلىكتە غارغا كىرىپ چىقاتتى. تاغدا زېمىننىڭ تېگىدىكى ئىمارەتلەرگە ئوخشىتىپ ياسالغان ھۇجرىلار بار ئىدى. ئەمىرنى شۇ يەرگە بەند قىلىشتى.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بۇ تەرەپتە بولسا تاڭ ئاتقاندىن كېيىن ئەمرىنىڭ ئېلىپ كېتىلگەنلىكى مەلۇم بولدى. نەسىمنى چاقىرىپ كېلىپ:

— باباجان، نەزىم:

دەستەئى خەنجەرەت جەھانگىرەست، (پادىشاھ خۇددى خەنجەر دەستىسىدۇر،
گەرھەمە مەغز ئۇستىخانلاردىكى يىلىكدۇر، ئۇ بارلىق ئۇستىخانلاردىكى يىلىكدۇر،
نەرەسەدكار ئالەمى بىنىزام، يېتەكچىسىز ئالەم ئىنتىزامسىزدۇر،
گەرنە پايىتۇ دەرمىيان باشەد. گويا «پۇت ۋە باشتا پەرق قانچىلىك» دۇر)

— سەن بېرىپ ئەمرنى قۇتۇلدۇرۇشۇڭ كېرەك، — دېيىشتى. نەسىم:

— شەھرىيار، دۈشە سەفىد غارىنىڭ ھېچقانداق بەلگىسى بولمىسا، مەن ئۇ يەرگە قانداق بارالايمەن، — دېدى.

— ئەگەر سەن بېرىپ ئىسكەندەرنى تۇنقۇندىن قۇتۇلدۇرۇپ كەلسەڭ، ساڭا ئون مىڭ تۇمەن بېرىمەن، — دېدى شاھزادە.

— ئەمدى نېمە دەيتتىم، — دېدى نەسىم، — ئەگەر بارمىسام باشقىلار مېنى ئۆزىنىڭ سۇلتانىنى قۇتۇلدۇرۇشقا بارمىدى، دېيىشىدۇ. بىرنەچچە ساندۇقنىڭ ئىچىگە باتۇرلارنى سېلىپ، سودىگەر قىياپىتىدە قەلئەگە كىرەيلى.

ئالدى بىلەن تۇر ئورنىدىن تۇردى، ئاندىن كېيىن ئىسھاق بىننى ئۇلۇس، كىيا تالىپ، سەئدان باشلىق باتۇرلارنى ساندۇقنىڭ ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ، تۆگىلەرگە ئارتىپ، نەسىم ئۆزى بىرقانچە باتۇر بىلەن ساربان سۈرتىدە ياسىنىپ، تۆگىلەرنى يېتەكلەپ يولغا راۋان بولدى ۋە قەلئەنىڭ يېنىغا كەلدى. ئەسلىدە رەئەد دۈشە ئۇ يەردە ھەرقانداق ئادەم كەلسە ئۆلتۈرىمەن، دەپ قاراپ تۇراتتى. بارلىق سودىگەرلەر قەلئەنىڭ يېنىغا كەلگەندىن كېيىن ئۇ دۈشلەرگە: «سودىگەرلەرنى قەلئەگە كىرگۈزۈڭلار، ئۇلارنىڭ گۆشىنى كاۋاپ قىلىپ يەيمەن» دېدى. دۈشلەر كېلىپ:

— ئەي سودىگەرلەر قەلئەگە كىرىڭلار، — دېدى. مەھتەر نەسىم تۆگىلەرنى قەلئەگە يېتىلەپ كىردى ۋە سانداقلارنىڭ ئاغزىنى ئېچىۋەتتى. باتۇرلار سانداقلاردىن چىقىپ دۈشلەرگە ئېتىلدى. رەئەد دۈشە تۇر باتۇرنىڭ يولىنى توستى، تۇر ئۇنى ئىككى پارچە قىلىپ تاشلىدى. كىيا تالىپ، كىيا مۇزەففەرنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن يېنىغا بارغان ئىدى، ئۇمۇ مۇسۇلمان بولدى. شۇنداق قىلىپ بۇلار دۈشە سەفىدنىڭ غارىغا بېرىپ، ئىسكەندەرنى قۇتۇلدۇردى ۋە ئوردىغا قايتىپ كەلدى. ئەمىر تەختتىن ئورۇن ئالدى. شادلىق ناغرىسى ياڭرىدى. ئەبۇلفەتھ ئىسفەندىيار مازانداراننىڭ قولىنى باغلاپ ئېلىپ كەلدى.

— بۇنى پارچە - پارچە قىلىپ تاشلاش كېرەك، — دېدى نەسىم.

— ئەگەر مۇسۇلمان بولمىسا شۇنداق قىلغىن، — دېدى ئەمىر. مەھتەر ئىسفەندىيار چىن دىلىدىن ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولدى. ئەمىر ئۇنى تۇرغا ئەيىار قىلىپ بەردى. بۇ چاغدا نىقابلانغان ئادەم يېتىپ كەلدى. ئەمىر ئۇنىڭغا خۇش مۇئامىلە قىلىپ:

— جان بالام، ئەمدى كېلىپ ئۆزۈڭنى ئاشكارىلا، نەسەبىڭنىڭ كىمگە تۇتىشىدىغانلىقىنى مەن بىلەي، — دېدى. نىقابلىق ئادەم يۈزىدىن نىقابىنى ئالدى. ئۇ شۇنداق كېلىشكەن بىر يىگىت ئىدىكى، چاچلىرى يۈزىنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇراتتى، ئىككى بۇرۇتى ئىككى خەنجەردەك بەكمۇ ياراشقان ئىدى.

— جان بالام، كىمنىڭ گۈلىستانىنىڭ گۈلى بولىسىز؟ — دېدى ئەمىر.

— ئەي شەھرىيار، — دېدى يىگىت، — بەندىڭىز يۇنان شاھى پەرىدۇننىڭ پەرزەنتى بولىمەن، ئۆز ۋاقتىدا ئەپلاتۇن ئاتام بىلەن مېنى تۇتۇۋېلىپ، مېنى ئېلىپ كەتكەن. چۈنكى، مەن فەرىدۇننىڭ پەرزەنتى فەرروخى ئىدىم. مېنىڭ بوۋام تىلىسىملار باغلىغان ئىكەن. ئۇلارنى سۇندۇردۇم. كۆپلىگەن مال - دۇنيانى قولغا كىرگۈزدۇم. كېيىن يۇنانغا كەلسەم، يۇنان سۇغا غەرق بولۇپتۇ، قۇرۇق قالغان جايدا بىر شەھەر بىنا قىلىپ، ئۇنىڭغا رەشت دەپ ئىسىم قويدۇم. ئەمدى شەھرىيارنىڭ ئايىغىنى سۆيۈش شەرىپىگە نائىل بولدۇم. ئىسىمىم سام بىننى فەرىدۇن يۇنانىدۇر.

ئەمىر خۇشال بولۇپ، كۆپ تەكەللۇپلار بىلەن ئۇنىڭغا كاتتا تون ھەدىيە قىلدى ۋە پالۋانلىرىنىڭ قاتارىدا ئولتۇرغۇزدى.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)